

LES CANTIGAS DE SANTA MARIA I ELS FINALS DE L'ART ROMANIC

A mitjans segle XIII resplandí a Castella i Lleó el rei Alfons X^e el Savi, més per la seva gegantesca labor en el terreny cultural que per les seves dots de governant. Nascut a Toledo l'any 1221, morí a Sevilla el 1284. La seva mare fou Beatriu de Suàbia i la seva muller Violant, filla del nostre Jaume I.

Ordenà la traducció al castellà de la Bíblia, de l'Alcorà i del Talmud; d'una espècie d'enciclopèdia dels coneixements de l'època anomenada *Tesoro* i de la col·lecció d'apòlegs *Calila e Dimma*. Dirigi i encomanà la redacció de diverses obres: *Libros del saber de Astronomia*, *Lapidario*, *Fuero Real*, *Espéculo*, *Las Partidas*, *Grande e General Estoria*, *Crónica General*, *Libro de los juegos* són les més importants i anomenades. Intervingué més directament en el terreny de la poesia, de manera que es considera l'autor d'algunes cançons profanes (molt poques, però) i de la gran obra *Cantigas de Santa Maria*; l'obra poètica fou escrita en gallec, tota vegada que el castellà es considerava massa rude per l'expressió delicada que requeria.

Les *Cantigas* són una col·lecció de 420 miracles, llegendes i càntics de lloança relacionats amb la Mare de Déu. Se'n conserven quatre còdexs: el més ric és el T.I.1 de la biblioteca de l'Escorial, confeccionat ben segur després de l'any 1279. Cada cantiga té el text, la música i va acompanyada d'unes miniatures, que la il·lustren, d'inspiració francesa i que cauen totalment dintre de l'art gòtic ja floreixent aleshores en aquell país.

A Catalunya, en canvi, si bé l'art gòtic s'hi anava introduïnt, es conti-

nuava cultivant encara l'art romànic: pensem que d'aquesta època són els claustres de Sant Pau del Camp i de l'Estany, les esglésies de Santa Tecla i Sant Pau de Tarragona, la gran església de Santa Maria del Pla de Cabra, la Paeria de Lleida, la casa dels marquesos de la Floresta de Tàrraga i la majoria de les portes romàniques de la Catalunya occidental: les dels Fillols i de l'Anunciata de la seu vella de Lleida, Agramunt, Cubells, Vilagrassa, Bell-lloc, Vinaixa, Gandesa, Tamarit, Sixena, Roda d'Isàbena i la dels Apòstols de la catedral de València, i ben segur que encara ens en queden al tinter.

Precisament la cantiga 103 és molt interessant per fer-nos veure que, d'acord amb la visió de l'artista que la il·luminà, (francès o influït pels gustos francesos, com ja hem dit) l'art romànic ja havia passat de moda i corresponia a obres fetes molts anys enrera. Narra aquesta cantiga com un monjo demanà a la Mare de Déu que li deixés tastar en aquesta vida una mica de glòria del cel. Santa Maria l'embadalí amb el cant d'un passarell, de manera que, escoltant-lo amb plaer, li transcorregueren tres-cents anys o més, sense que se n'apercebés. Despertat de l'encanteri torna al monestir on els monjos no el coneixen; ni ell tampoc reconeix l'edifici, tota vegada que, mentres tant, n'ha estat contruït un de nou, en estil gòtic: l'antiga porta que s'obria en una torra de tipus almohade ha donat pas a una esplèndida portada gòtica, amb un ull de bou tetralobular i amb unes columnes acabades amb uns capitells esculpits segons la nova moda.

La cantiga comença en gallec

Com el monjo oí cantar un passarell i tres-cents anys estigué atent al seu so.

Com el monjo es meravellà del portal que ell no havia deixat fet.

dient-nos: *Esta é cómo Santa María fez estar ao monge trezentos ano ao cânto da passariya, porque lli mostrase quál era o ben que avían os que eran en Paraiso.* I continua narrant tot el miracle. Narració que a continuació, traduïda, transcrivim i en la que s'hi veu la frescor i innocència de tota l'obra d'Alfons el Savi:

CANTIGA CIII.

Aquesta és com Santa Maria féu estar a un monjo tres-cents anys escoltant el cant d'un passarell, perquè li demanà que li mostrés quin era el bé que gaudien els que estaven al Paradís.

Qui a la Verge bé servirà, al Paradís anirà.

I d'això ara us vull contar un gran miracle, que Santa Maria féu per un monjo que sempre li pregava que li mostrés quin bé hi ha en el Paradís; i que ho veiés en aquesta vida, abans que es morís.

I per això, la Gloriosa, vegeu que li féu fer: Féu-lo entrar en un hort, en el que ja havia entrat moltes vegades; mes aquell dia féu que hi trobés una font molt clara i molt formosa, i que

s'assegués a la seva vora. I després, un cop rentades molt bé les seves mans, digué: "Ai Verge, ¿quan serà una cosa que molt he demanat: veure, del Paradís, una mica del seu gaudi, abans de sortir d'aquí; i que sàpiga quin guardó té el que obra bé?"

Tantost acabà el monjo l'oració, sentí cantar un passarell, amb tan bon so, que s'assegué bocabadat observant-lo sense distreure's. Tan gran sabor havia d'aquell cant i d'aquell lai, que s'estigué així uns bons tres-cents anys o més; creient emperò, que no hi havia estat sinó molt poc, com si està el monjo quan, alguna vegada a l'any, surt al verger.

Després se n'anà el passarell, cosa que li fou molt penosa. I es digué: Me n'hauré d'anar d'aquí, que ja, a ben segur, la comunitat deu voler dinar. I tot seguit se n'anà. I trobà un gran portal, que mai havia vist; i exclamà: "Ai, valgueu-me Santa Maria! Aquest no és el meu monestir! Què serà de mi?"

Després entrà a l'església; i tingueren gran paor els monjos quan el vegeren; i el prior li demanà, dient-li: "Amic, qui sou vós? Què busqueu

aquí?". Digué ell: "Busco el meu abat, que suara acabo de deixar aquí; i el prior i els frares dels que fa poc m'he separat, quan he anat a aquell hort; digueu-me, ¿on són?".

Quan això oí l'abat el tingué per un home de mal seny. I igualment tots els conventuals. Però, un cop saberen bé com tot s'havia esdevingut, digueren: "Qui oirà mai tan gran maravella com la que Déu, pel prec de sa Mare, la Verge Santa de gran estima, ha fet per aquest! Per això la lloem; perquè, qui no la lloarà més que cap altra cosa que al món sia? Per Déu, que és de gran justícia fer-ho! Ja que tota cosa que demanem per Ella, el seu Fill ens la dóna. I aquí ens mostra encara allò que després ens donarà.

Qui a la Verge bé servirà, al Paradís anirà.

Col.labora

Bankunió
BANCO UNION, S. A.

Alfonso XIII, 28 - Tel. 715 47 44 - Sabadell